

**Odporúčania pre tvorcov politík na
úrovni jednotlivých krajín našich
partnerských organizácií
(SLOVENSKO) v oblasti začlenenia
rómskych detí do predškolských
programov:**

**Škola dokorán – Wide Open School n.o.
Dr. Janského 470/9
965 01 Žiar nad Hronom · Slovensko
2017**

ÚVOD:

Škola dokorán – Wide Open School n.o. ako člen medzinárodného konzorcia od októbra 2016 realizuje projekt: "KHETAUN (SPOLU): Kľúčové kroky k začleneniu rómskych detí do kvalitných predškolských programov". Konzorcium tvoria 4 partnerské organizácie (slovinská, lotyšská, česká a slovenská).

Na Slovensku sa projekt realizoval na východnom Slovensku, v Košickom kraji, priamo v najviac znevýhodnenej rómskej komunite nazvanej "LUNIK IX". Je to čisto rómska štvrť s približne 4 000 rómskymi obyvateľmi, jednou základnou školou a jedným predškolským zariadením. Všetky aktivity projektu boli realizované v predškolskom zariadení na Hrebendovej 5, v Košiciach – LUNIK IX, ktoré navštevuje 111 rómskych detí.

Cieľom projektu je vytvoriť a implementovať komplexný model, založený na skúsenostiach partnerov zo 4 krajín, ktorý bude zvyšovať odbornú spôsobilosť pedagógov pracujúcich s rómskymi deťmi, rodičmi a miestnou komunitou.

Tieto odporúčania boli pripravené na základe poznatkov a skúseností realizátorov projektu pre potreby príslušných zainteresovaných strán, ktoré sú zodpovedné za zlepšenie súčasnej situácie v rómskych komunitách na Slovensku, a to na miestnej aj národnej úrovni.

Odporúčania sú rozdelené do štyroch tematických skupín:

- dôležitosť predškolskej výchovy a zabezpečenia sociálnej spravodlivosti vo vzdelávaní;
- budovanie dôvery a prepojenie škôlok s rôznymi aktérmi v rámci miestnej komunity;
- Aktivity pre deti, ktoré nenavštevujú predškolské zariadenia a ich rodičov;
- Programy na posilnenie postavenia rómskych rodín v oblasti starostlivosti o deti a podpory ich rozvoja.

Tieto odporúčania poskytujú všeobecnú analýzu situácie v každej z oblastí, aj konkrétne návrhy na zlepšenie situácie na miestnej a národnej úrovni. Predpokladáme, že tieto odporúčania prispievajú k pokračujúcemu úsiliu vlády SR o podporu sociálnej integrácie rómskych komunít. Vláda začala s ambicióznymi reformami na všetkých úrovniach vzdelávania. Tieto zistenia a odporúčania môžu vniesť informovanosť do diskusie o ďalšom formovaní plánov na reformu vzdelávania.

OBLASŤ 1: VÝZNAM PREDŠKOLSKÉHO VZDELÁVANIA A ZABEZPEČENIA SOCIÁLNEJ SPRAVODLIVOSTI VO VZDELÁVANÍ

Analýza situácie:

Medzinárodný výskum poskytuje silné dôkazy o tom, že prvé roky ľudského života majú na jeho ďalší priebeh rozhodujúci vplyv, pričom prvých 1.000 dní je kľúčových. Skúsenosti z raného detstva ovplyvňujú celý budúci život človeka. Dôkazy z biológie, behaviorálnych vied a neurovedy potvrdili, že rané roky predstavujú obdobie obrovskej zraniteľnosti a zároveň veľkých príležitostí. Je to obdobie, kedy sa kladú základy pre celoživotné vzdelávanie. Kvalitná zdravotná starostlivosť a vzdelávanie v ranom detstve môžu deťom pomôcť naplniť ich potenciál a tiež zmierniť mnohé riziká vyplývajúce z materiálne znevýhodneného prostredia, v ktorom vyrastajú. Trvalé účinky vzdelávania v ranom detstve sa prejavujú najmä v tom, že zvyšuje šancu, že sa deťom podarí uspieť v škole. Vzdelávanie v ranom detstve výrazne znižuje riziko, že dieťa bude musieť v budúcnosti opakovať ročník a výrazne zvyšuje šance dieťaťa na ukončenie strednej školy.

Vzhľadom na dôležitosť včasnej starostlivosti a rozvoj dieťaťa (VSRD) sa zlepšenie prístupu k predškolskému vzdelaniu stalo jedným z kľúčových cieľov stratégií sociálnej inklúzie a integrácie Rómov. Pomocou štátnych a európskych fondov sa vláda zameriava na rozšírenie vzdelávania v ranom detstve a na zvyšovanie kapacít v predškolských zariadeniach v lokalitách s vyšším počtom detí z marginalizovaných rómskych komunít.

Percento detí vo veku 4 - 6 rokov, ktoré navštevujú predškolské zariadenia na Slovensku v roku 2014 dosiahlo úroveň 77,4%, čo je výrazne pod hranicou cieľových 95% stratégie Európa 2020. Jedným z hlavných dôvodov, hoci nie jediným, sú nízke investície do tejto úrovne vzdelania. OECD (2016) umiestňuje Slovensko medzi krajiny s najnižšími investíciami do VSRD z hrubého domáceho produktu.

Existujú presvedčivé dôkazy z medzinárodného prostredia o tom, že čo najskoršie začlenenie rómskych detí do programov včasnej starostlivosti je kľúčové pre ich úspech na základných, stredných a vysokých školách. Slovensko ešte nemá zavedený povinný systém vzdelávania v ranom detstve.

S vekovo rozdeleným systémom služieb VSRD na Slovensku spolu politiky na včasnú intervenciu (0 až 3 roky) a predškolské vzdelanie (vek 3 - 6 rokov) nesúvisia. Zodpovednosť za riadenie, reguláciu a financovanie v rámci VSRD je rozdelená medzi rôzne orgány. Na Slovensku chýba legislatívny rámec, politiky a národné stratégie zamerané na komplexnú a prioritnú včasnú intervenciu a starostlivosť. Je potrebná systematická štrukturálna koordinácia medzi rôznymi zainteresovanými stranami so záujmami a zodpovednosťou za deti vo veku od 0 do 6 rokov.

Odporúčanie pre miestnu úroveň:

- Zlepšiť prístup k možnostiam kvalitného predškolského vzdelávania vo verejných predškolských zariadeniach; bezpečné a stimulujúce prostredie; kvalifikovaní poskytovatelia; kvalitné kurikulum, ktoré je vývojovo vhodné, interaktívne, kultúrne a jazykovo citlivé. Také prostredie v predškolských centrách, ktoré podporí aktívnu účasť rodičov a priebežné hodnotenie kvality programov a vývojových výsledkov detí pedagógmi.
- Dosiahnuť maximálnu zapojenosť detí vo veku 3 - 6 rokov z marginalizovaných rómskych komunít do vzdelávania v predškolských zariadeniach.
- Propagovať význam vzdelávania rómskych detí v ranom veku medzi ich rodičmi a opatrovateľmi.
- Zabezpečiť multikultúrne vzdelávanie na miestnej úrovni pre ľudí pracujúcich v oblasti VSRD.
- Rozšíriť ponuku predškolského vzdelávania v obciach s vysokou koncentráciou detí z marginalizovaných rómskych komunít.
- Zabezpečiť presadzovanie rovnosti a uplatňovanie rodového hľadiska.
- Identifikovať a riešiť osobitné prekážky začlenenia členov najviac znevýhodnených skupín.

Odporúčanie pre vnútroštátnu úroveň:

- Zvýšiť účasť marginalizovaných rómskych detí na predškolskom vzdelávaní s prihliadnutím na rozšírenie kapacity siete predškolských zariadení a programov výchovy a vzdelávania detí predškolského veku v regiónoch, kde sa počet Rómov neustále zvyšuje, vrátane realizácie programov zameraných na zlepšenie spolupráce s rodičmi a zvýšenie počtu odborníkov v oblasti predškolskej výchovy a predškolského vzdelávania.
- Zvýšiť investície do VSRD na úroveň porovnateľnú s ostatnými členskými štátmi Európskej únie, ktorú OECD zároveň považuje za priemernú investíciu (0,5% celkového hrubého domáceho produktu).
- Zaviesť povinný posledný ročník predškolského vzdelávania pre všetky deti.
- Vytvoriť legislatívu, ktorá zakotví, aby všetky výzvy na zvýšenie kapacity predškolských zariadení obsahovali kritériá na zabezpečenie etnicky a spoločensky zmiešaných predškolských zariadení, do najvyššej novej prakticky uskutočniteľnej miery.
- Rozvíjať a zavádzať desegregačné normy v školstve (spolu s určením ukazovateľov a následným monitorovaním segregácie), ktoré by mali rešpektovať princíp sociálnej interakcie medzi rómskymi a nerómskymi deťmi pri zachovaní čo najvyššej kvality vzdelávania a dosahovaní najlepších výsledkov s výnimkou rómskych národných škôl a lokalít s väčšinovým zastúpením rómskej populácie (ale so zachovanou podmienkou najvyššej novej kvality vzdelania a dosiahnutia najlepších výsledkov).
- Rozvíjanie špecifických modelov integrácie v školách (inklúzie) pre celé portfólio situácií a cieľových skupín s ambíciou vytvoriť všeobecný model inkluzívnej školy (na interné aj externé hodnotenie kvality školy by sa ako jeden z motivačných nástrojov na implementáciu programov inkluzívneho vzdelávania zaviedol tzv. školský index inkluzívnosti."). Pri vytváraní inkluzívneho vzdelávacieho prostredia je potrebné dať prioritu špecifikám študentov pochádzajúcich z prostredia marginalizovaných rómskych komunít, fyzicky postihnutým osobám, príslušníkom národnostných menšín, cudzincom a prisťahovalcom.

OBLASŤ 2: BUDOVANIE DÔVERY A PREPOJENIE PREDŠKOLSKÝCH ZARIADENÍ S RÔZNYMI AKTÉRMÍ V MIESTNOM SPOLOČENSTVE

Analýza situácie:

Dôležitým faktorom, ktorý pozitívne ovplyvňuje účasť a výsledky detí v predškolských zariadeniach je spolupráca s rodičmi a širšou komunitou. Rómski rodičia však nie sú v živote a fungovaní predškolských zariadení považovaní za rovnocenných partnerov a aktívne sa nezapájajú do širších vzdelávacích procesov a vzdelávacích skúseností svojich detí. Prevládajúci prístup k zainteresovaniu rodičov je prístup typu zhora nadol, spočívajúci v poskytovaní informácií, a nie v aktívnom zapojení rodičov rešpektujúcim spôsobom, ktorý by využíval ich kultúrny a spoločenský kapitál.

Rozhodnutie rodičov o tom, či zapísať deti do predškolského zariadenia, závisí aj od ich predchádzajúcich skúseností s predškolskými zariadeniami, ktoré sa odzrkadľujú na ich vzťahoch s širším spoločenstvom. Podľa zistení Svetovej banky 50% rómskych rodičov uviedlo, že by umiestnili svoje deti do škôlky, ak by tam bol zamestnaný rómsky odborník na VSRD. Toto je osvedčený nástroj, ktorý zvyšuje dôveru voči inštitúciám a poskytuje rómskym rodičom vysokú mieru istoty. Bez tejto podpory sa niektorí rómski rodičia domnievajú, že ich deti budú v škôlke ponížované alebo zvrhnuté, a preto ich tam neposielajú.

Postoje rómskych rodičov k zápisu detí do predškolských zariadení a škôl sú silne ovplyvnené ich chudobnými životnými podmienkami. Vzorec, z ktorého vychádza tento postoj, je priamym dôsledkom škodlivého vplyvu chudoby, hrubého sociálneho vylúčenia a diskriminácie. Chudobné rómske rodiny žijú v stave neustálej deprivácie a ich prioritou je len každodenné prežitie. Diskrimináciu na pracovnom trhu zažívajú aj vzdelaní Rómovia a aj táto skutočnosť ďalej nepriamo posilňuje presvedčenie mnohých Rómov o tom, že vzdelanie nie je cestou k úspechu či lepšiemu životu.

Podporné služby ponúkané prostredníctvom projektov financovaných Európskou úniou často nie sú prispôsobené špecifickým potrebám jednotlivých rómskych komunít. Vo všeobecnosti chýbajú komplexné intervenčné stratégie a programy pre rómske rodiny, založené na práve a kombinujúce vzdelávanie, sociálnu starostlivosť, zdravotníctvo a komunitné služby; a zabezpečujúce priame zapojenie a posilnenie postavenia rómskych komunít.

Odporúčanie pre miestnu úroveň:

- Vytvoriť multiinštitucionálne partnerstvo medzi miestnymi autoritami, predstaviteľmi rómskych komunít a rodičmi na zlepšenie spolupráce medzi domácnosťami a predškolskými zariadeniami a podporu integrovaných mimoškolských aktivít zameraných na celkovú pohodu a rozvoj detí.
- Iniciovat' vhodné opatrenia na podporu sociálnej súdržnosti a harmonických etnických vzťahov v slovenskej spoločnosti. Je dôležité, aby sa s rómskymi komunitami vytvorilo partnerstvo – a nepristupovalo sa k nim z pozície moci, v smere zhora nadol.
- Podporovat' predškolské zariadenia pri realizácii programov zameraných na zlepšenie spolupráce s rodičmi rómskych detí a angažovanie odborníkov na VSRD v predškolských zariadeniach.
- Stabilizovat', optimalizovat' a rozšírit' sieť komunitných pracovníkov v oblasti zdravotnej výchovy a poradenstva (služby terénnych zdravotníckych pracovníkov). Zabezpečenie kvalitnej pred- a postnatálnej zdravotnej starostlivosti pre matky a dojčatá v komunitách prostredníctvom návštev zdravotníckych zariadení a využívania rómskeho pomocného personálu. Rozumný životný standard v rodinách. Poradenstvo v oblasti starostlivosti o seba počas tehotenstva, prípravy na pôrod, rodičovstva a plánovaného rodičovstva. Vzdelávanie a podpora rodičov.
- Mobilizovat' všetkých relevantných aktérov, využívat' príležitosti a oceňovat' to, čím prispievajú členovia z najviac znevýhodnených skupín.
- Podporovat' vzájomné učenie sa kladením dôrazu na osvedčené postupy, rozvíjaním vedomostí a posilňovaním analytických nástrojov.
- Vytvoriť podmienky pre lepšiu vzájomnú toleranciu v spoločnosti, boj proti segregácii a inštitucionálnym predsudkom.
- Zaoberat' sa otázkami komunitného zdravia, bývania a inžinierskej infraštruktúry v marginalizovaných rómskych osadách. Chudoba a zlé prostredie, v ktorom väčšina mladých rómskych detí vyrastá, vážne obmedzuje ich prístup ku kvalitnému VSRD.

Odporúčanie pre vnútroštátnu úroveň:

- V aktívnom partnerstve s miestnymi autoritami, mimovládnyimi organizáciami, predstaviteľmi rómskych komunít a ďalšími príslušnými zainteresovanými stranami vypracovať národnú stratégiu desegregácie a zabezpečiť metodickú a finančnú podporu rozvoja takýchto stratégií na miestnej úrovni. Poskytovanie kvalitných programov včasnej starostlivosti a vzdelávania rómskych detí by sa malo považovať za dôležitú súčasť tejto desegregačnej stratégie.
- Zvýšiť motivovanosť a zlepšiť školské výsledky a dochádzku rómskych detí na základných školách, čo si vyžaduje zabezpečenie dostupnosti kvalifikovaných a rozmanitých vzdelávacích programov, zameraných na podporu individuálnych potrieb študenta; zvýšiť inkluzívnosť vzdelávacieho systému, zvýšiť efektívnosť systému sociálnej podpory vzdelávania, prehodnotiť systém financovania marginalizovaných rómskych detí, vytvoriť stály mechanizmus financovania na podporu celodenného systému vzdelávania a starostlivosti na základných školách s podielom marginalizovaných rómskych detí nad 20% a zabezpečiť podmienky na podporu aktivít zameraných na prácu s rodinami, s uplatnením komplexnej integrácie rodovo citlivej a multikultúrnej výchovy na základných školách. Postupne vytvoriť také podmienky, ktoré zabránia predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky matiek vo veku 13 až 19 rokov.
- Riešiť problematické otázky vzdelávania a výchovy v špeciálnych školách a školských zariadeniach vrátane školských poradenských a preventívnych služieb; zlepšiť proces diagnostiky a umiestňovania detí do systému špeciálneho vzdelávania a odstrániť príčinu nespravodlivého umiestňovania detí do tohto systému (metodika diagnostických vyšetrení musí primerane zohľadňovať schopnosti detí z marginalizovaných rómskych komunít.) Vytvoriť špecifické modely začlenenia do škôl pre všetky typy znevýhodnených detí.
- Zabezpečiť čo najvyššiu presnosť a dôkladné využívanie kontrolných mechanizmov pri odbornej pedagogicko-psychologickej diagnostike detí vo veku 5-6 rokov pred začatím povinnej školskej dochádzky a zároveň po ukončení ročnej prípravy na školu.
- Zlepšiť prístup ku kvalitnému vzdelaniu vrátane vzdelávania a starostlivosti poskytovanej v ranom detstve, ale aj základnému, stredoškolskému a vysokoškolskému vzdelaniu so špeciálnym zreteľom na odstránenie novej segregácie na školách; zabrániť predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky a zabezpečiť hladký prechod zo školy do zamestnania. Implementovať také politiky, ktoré prekenu medzery vo vzdelanostnej úrovni Rómov a zvyšku obyvateľstva.
- Vytvoriť celoštátnu a miestnu koordinačnú štruktúru na vypracovanie komplexnej stratégie VSRD na uľahčenie účelnej medziodvetvovej koordinácie medzi príslušnými ministerstvami, Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity, miestnymi a obecnými orgánmi a ďalšími kľúčovými aktérmi občianskej spoločnosti.

OBLASŤ 3: ČINNOSTI PRE DETI, KTORÉ NENAVŠTEVUJÚ PREDŠKOLSKÉ ZARIADENIA A ICH RODIČOV

Prístup rómskych detí a ich účasť na poskytovaní včasnej starostlivosti (vo veku 0 - 3 rokov) je zanedbateľná a miera účasti rómskych detí v predškolských zariadeniach je neúmerne nízka. Predstavuje len 18% v porovnaní s 72% účasti u nerómskej populácie. Navyše účasť rómskych detí v predškolských zariadeniach má medzigeneračne klesajúcu tendenciu. V porovnaní s rodičmi a starými rodičmi má dnes menej rómskych detí prístup k predškolskému vzdelaniu. Chudobné deti profitujú z včasnej intervencie ešte viac než ostatné deti, a to najmä v prípade, že majú pretrvávajúcu podporu. Vysoko kvalitné programy VSRD pomáhajú deťom zo znevýhodneného prostredia rozvíjať intelektuálne schopnosti dynamickejším spôsobom, čo zvyšuje ich šance na úspech v ranom vzdelávaní, v priebehu ich ďalšieho vzdelávania a dokonca aj v dospelom živote. Kontakt s nejakou vzdelávacou inštitúciou v ranom detstve robí školu zrozumiteľnejšou, čím vytvára podmienky na prechod do školy. Rómske deti, ktoré navštevujú program VSRD, lepšie chápu pravidlá a požiadavky školy, ľahšie sa prispôbujú a majú väčšiu sebadôveru, sú tiež viac motivované učiť sa a sú zodpovednejšie. Sú zručnejšie vo vytváraní sociálnych väzieb a rozvíjaní komunikačných schopností, ktoré im uľahčujú učenie a celkovo zlepšujú ich zručnosti v oblasti socializácie v škole aj v ďalšom živote.

Prístup rómskych detí k predškolským zariadeniam znemožňuje výrazne nedostatočná kapacita miest pre deti v predškolských zariadeniach, často v kombinácii s ich geografickou nedostupnosťou. Mnoho chudobných rodičov nedokáže znášať skryté náklady a poplatky spojené s navštevovaním škôlky. Pravidlá a predpisy pre štátnu pomoc s predškolskými výdavkami nie sú mnohým rodičom jasné. Zvyčajne chýba systematická podporná práca a spolupráca s rómskymi rodinami. Rodičia obvykle nie sú dostatočne informovaní o administratívnych požiadavkách prijímacieho procesu, ktoré sú často nepružné a potenciálne mätúce. Rómski rodičia majú často opodstatnené obavy z predsudkov a rasových stereotypov zamestnancov zariadení VSRD, členov miestnej samosprávy a nerómskych rodičov. Táto dynamika tiež sťažuje rómskym deťom vstup do neznámeho prostredia predškolských zariadení a pôsobí ohrozujúco. Dochádzku rómskych detí do predškolských zariadení postihuje aj vysoká miera chorobnosti a nedostatok zdravotníckych asistentov a zariadení starostlivosti v ich komunitách.

Zlepšenie prístupu detí k VSRD od narodenia až po ich zaradenie do základných škôl je prioritou európskej agendy. Jeden z cieľov stratégie Európa 2020 priamo súvisí s VSRD: najmenej 95% detí (vo veku od 4 rokov do veku povinnej školskej dochádzky) by sa malo zúčastňovať na vzdelávaní v ranom detstve. V posledných rokoch sa zameranie presunulo zo zvyšovania kapacít inštitúcií včasnej starostlivosti a poskytovateľov predškolského vzdelávania na zlepšenie ich kvality.

Odporúčanie pre miestnu úroveň:

- umiestňovať rómske deti prioritne do zmiešaných a vnútorne nesegregovaných predškolských zariadení v záujme integrácie a sociálnej súdržnosti a predchádzania de facto rasovej segregácii.
- V prípadoch, keď sú rómske osady vzdialené od predškolských zariadení, sa môže uvažovať o vybudovaní nových predškolských zariadení v rámci alebo v blízkosti osád. Je však dôležité zabezpečiť, aby bolo takéto rozhodnutie prijaté primárne vtedy, keď je v najlepšom záujme rómskych detí.
- Na úrovni samospráv podporovať koordinované a komplexné činnosti súvisiace s poskytovaním služieb marginalizovaným rómskym komunitám vrátane VSRD, zdravia, bývania, zamestnanosti a infraštruktúry.
- Je dôležité podporovať prístup k aktivitám komunitných / materských centier a podporovať ich, pretože tieto komunitné zdroje majú veľký potenciál, čo sa týka podpory poskytovania kvalitnej starostlivosti pre rómske deti a ich rodiny.
- Zabezpečiť dostupnosť zdravotníckych služieb, zlepšiť ich skutočnú dostupnosť odstraňovaním prekážok (geografických aj finančných), zaviesť program minimálnej zubnej starostlivosti a zlepšiť komunikáciu medzi príslušníkmi marginalizovaných rómskych komunít a zdravotníckym personálom pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti, čo by malo potenciálne vplyv aj na zlepšenie poskytovania zdravotnej starostlivosti v komunitách.
- Znížiť výskyt infekčných chorôb pomocou zdravotnej výchovy a zvýšiť počet osôb, ktoré sa podrobia preventívnej vakcinácii s cieľom preklenúť priepasť medzi členmi marginalizovaných rómskych komunít a väčšinou populáciou.
- Zvýšiť povedomie o vzdelávaní o rodičovstve, reprodukčnom zdraví, materstve a starostlivosti o deti, implementovať komplexné nestereotypné aktivity, zamerané na zvýšenie informovanosti o sexuálnom a reprodukčnom správaní.

Odporúčanie pre vnútroštátnu úroveň:

- Inovatívne alternatívne a flexibilné programy zamerané na efektívne rodičovstvo a starostlivosť o deti a domáce programy, najmä pre deti vo veku 0 až 3 rokov, by sa mali podporovať a financovať prostredníctvom štátnych a európskych programov. Je dôležité vychádzať z toho, čo sa osvedčilo v už implementovaných projektoch a úspešných postupov zďaleka i zblízka.
- Posilniť programy pre zapojenie rodiny a komunity do existujúcich národných projektov. Umožniť väčšiu mieru flexibility pri riešení špecifických potrieb jednotlivých komunit; neexistujú všeobecné riešenia na rôzne problémy rôznych rómskych komunit.
- Iniciovat' komplexný zber údajov o zastúpení rómskych detí vo veku 0 až 6 rokov vo formálnom a neformálnom vzdelávaní a zdravotníckych službách a iných programoch VSRD a vplyve, aký majú rôzne druhy služieb na tieto deti a ich rodiny.
- Registrácia narodených detí. Komunikácia a poradenstvo v oblasti zdravotnej starostlivosti, výživy a kŕmenia s dôrazom na interakciu medzi dojčatami a ich opatrovateľmi; venovanie pozornosti hre, sociálnemu rozvoju a jazykovému rozvoju batoliat prostredníctvom poskytovania citlivého, rozmanitého a stimulujúceho vzdelávacieho prostredia.
- Výrazné zlepšenie školskej dochádzky marginalizovaných rómskych detí vo veku 3 a viac rokov do predškolských zariadení - významná investícia do predškolského vzdelávania marginalizovaných rómskych detí spolu s podporou programov starostlivosti o deti v predškolskom veku;
- Odstrániť administratívne prekážky predškolskej dochádzky pre rómskych rodičov zo segregovaných komunit tým, že sa im poskytne jednoduchý prístup k úplným informáciám o dostupnej finančnej pomoci a administratívnych požiadavkách. Zabezpečiť, aby rómske rodiny dostávali počas celého procesu pravidelné výzvy a podporu.

OBLASŤ 4: PROGRAMY NA POSILNENIE RÓMSKÝCH RODÍN S OHĽADOM NA STAROSTLIVOSŤ O DIEŤA A PODPORU ROZVOJA DETÍ

Analýza situácie:

Keďže väčšina detí dnes trávi veľkú časť svojho raného detstva v nejakej forme inštitucionalizovanej starostlivosti, zvýšila sa dôležitosť zapojenia rodiny a komunity do prípravy detí na formálne vzdelanie. Vplyv rodiny v prvých piatich rokoch života dieťaťa je rozhodujúci pre rozvoj dôležitých akademických a sociálnych zručností. Efektívne formálne a neformálne prepojenia medzi školami, rodinou a inými aktérmi širšej komunity povzbudzujú rodičov k aktívnej účasti na vzdelávaní detí, čím sa v konečnom dôsledku zlepšuje budúci prospech detí a ich prispôsobenie sa spoločnosti. Význam podpory pre budovanie sebavedomia súvisí s vhodnejším prístupom rodičov.

Stimulácia vzdelávania detí v domácom prostredí podporuje koncept medzigeneračného učenia, ktorý je vo všeobecnosti veľmi cenený ako stratégia riešenia sociálnych a spoločenských problémov. Vzťah medzi domácnosťami a školou upravuje aj Štátny vzdelávací program. Predškolské zariadenia musia poskytovať skutočnú podporu rodičom detí so špeciálnymi vzdelávacími potrebami a spolupracovať s nimi, hoci forma podpory a spolupráce nie je špecifikovaná.

Chudoba negatívne ovplyvňuje zdravie, keďže chudobné rodiny majú zväčša obmedzený prístup k výživným potravinám, kvalitnej zdravotnej starostlivosti a informáciám o bezpečnom a zdravom spôsobe života. Podľa zistení Prognostického ústavu Slovenskej akadémie vied za roky 1992 - 2012 v porovnaní s celou populáciou Slovenska bola detská úmrtnosť v rómskych komunitách v prvom roku života približne 2,5-krát vyššia. Chudoba je tiež hlavnou príčinou hladu a podvýživy. Údaje Svetovej banky spájajú dochádzku chudobných Rómov do materských škôl s vysokou mierou hladu u rómskych detí a tiež identifikujú priame prepojenie medzi zápisom do materských škôl a životnými podmienkami slumov.

Odporúčanie pre miestnu úroveň:

- Rodiny by mali byť uznané za kľúčových aktérov. Politiky VSRD a národné projekty by mali podporovať aktívnu účasť rodičov a malo by sa podporovať aj medzigeneračné vzdelávanie.
- Zlepšiť starostlivosť odborníkov VSRD a zvýšiť podiel odborníkov VSRD plynule ovládajúcich rómsky jazyk (dialekt miestnej komunity).
- Podporovať používanie rómskeho jazyka a počas zápisu si overovať záujem rómskych rodičov o výučbu rómskeho jazyka na základných a stredných školách.
- Komunikácia zameraná na demystifikáciu Rómov a vzdelávanie.
- Podporovať pro-inkluzívne postoje, vzdelanosť a odborné znalosti.
- Zvýšiť povedomie o vzdelávaní o rodičovstve, reprodukčnom zdraví, materstve a starostlivosti o deti, implementovať komplexné nestereotypné aktivity zamerané na zvýšenie informovanosti o sexuálnom a reprodukčnom správaní.
- Zabezpečiť pozitívne a prívetivé prostredie pre rómske deti a rodičov. Praktické vyučovanie by malo reflektovať a uspokojovať všetky rozmanité potreby detí z rôznych prostredí vrátane rómskych detí. Organizácia tried by mala zabrániť inštitucionalizovanej etnickej segregácii.

Odporúčanie pre vnútroštátnu úroveň:

- Vytvoriť systém komplexných odborných programov výchovy a starostlivosti v ranom detstve s dôrazom na podporu rodín a preventívne opatrenia na zabezpečenie primeranej úrovne pred- a popôrodnej starostlivosti, výživy, skríningu detí ohľadom oneskorenia vývoja a postihnutia a neobmedzeného vývoja v ranom detstve.
- Zamerať sa na vývojovú pripravenosť na školu; pripraviť školy na deti; odstrániť všetky formy segregácie, špeciálne školy a triedy; a snažiť sa povzbudiť rodiny v tom, aby podporovali deti v učení.
- Uplatňovať právo na vzdelanie v rómskom jazyku alebo na výučbu rómskeho jazyka a podporovať ďalší rozvoj identity pomocou podpory používania rómskeho jazyka na všetkých úrovniach vzdelávania; poskytovanie vzdelávania pre učiteľov rómskeho jazyka a literatúry a podpora ďalšieho vzdelávania pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku; predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, homofóbie, antisemitizmu a iným prejavom intolerancie; podpora medzietnického a medzikultúrneho dialógu a porozumenia.
- Zabezpečiť prípravu učiteľov "rómskeho jazyka a literatúry" a podporiť vzdelávanie pedagógov vyučujúcich v rómskom jazyku.
- Zabezpečiť dostupnosť vysoko kvalitných a variabilných vzdelávacích programov na pokrytie potrieb jednotlivých žiakov s dôrazom na rozvoj kognitívnych funkcií a získavanie kľúčových kompetencií.
- Zvýšiť efektívnosť systému sociálnej podpory vzdelávania.
- V národných projektoch na začlenenie rómskych detí by mala byť zahrnutá celá škála programov VSRD s aktívnym zapojením rodičov.